

Dr. Enes YILDIZ

Ürdün Üniversitesi
Yabancı Diller Fakültesi
Türkçe Bölümü
ÜRDÜN
enesedebiyat@hotmail.com
ORCID

**BEYİTLERİ TİTRETEN ACI:
DERVİŞ MUHAMMED EMİN'İN
1752 EDİRNE DEPREMİ İLE
İLGİLİ ZELZELENÂMESİ**

PAIN THAT SHAKES COUPLETS:
DERVISH MUHAMMED EMIN'S
ZELZELENAME REGARDING THE
1752 EDİRNE EARTHQUAKE

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 05.02.2022	Received Date: 05.02.2022
Kabul Tarihi: 25.03.2022	Accepted Date: 25.03.2022
Yayınlanma Tarihi: 30.04.2022	Date Published: 30.04.2022

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Yıldız, Enes, "Beyitleri Titreten Acı: Derviş Muhammed Emîn'in 1752 Edirne Depremi İle İlgili Zelzelenâmesi", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 8, Sayı 16, Bahar 2022, s. 138-165.

Yıldız, Enes, "Pain That Shakes Couplets: Dervish Muhammed Emin's Zelzelename Regarding the 1752 Edirne Earthquake", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 8, Volume 16, Spring 2022, p. 138-165.

10.28981/hikmet.1068770

Dr. Enes YILDIZ

**BEYİTLERİ TİTRETEN ACI: DERVİŞ MUHAMMED EMİN'İN 1752 EDİRNE
DEPREMİ İLE İLGİLİ ZELZELENÂMESİ**

**PAIN THAT SHAKES COUPLETS: DERVISH MUHAMMED EMIN'S ZELZELENAME
REGARDING THE 1752 EDİRNE EARTHQUAKE**

ÖZ

Tarihî, kültürel ve edebî arka planıyla çok güçlü bir gelenek hâline gelen klasik Türk şiirinin kaynaklarından biri de toplumsal olaylardır. Toplumsal hayat ve edebiyat ilişkisi noktasından klasik Türk şiirinde deprem, yangın, sel gibi doğal afetlerle ilgili şiirler bulmak mümkündür. Şairler toplum hayatını derinden etkileyen afetler ile ilgili bazı tarihî bilgiler vermişler ve bu olayları estetik bir biçimde tasvir etmişlerdir. Böylece bu tür şiirler, edebî bir metin olmanın yanı sıra tasvir edilen tarihî olaya ışık tutan birer vesika olmuşlardır.

Toplumsal bir olayı şiirinde işleyen şairlerden biri de Derviş Muhammed Emîn'dir. XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Derviş Muhammed Emîn'in hayatı hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Şu an için elimizde Derviş Muhammed Emîn'in mürettep bir Dîvân'ı bulunmaktadır. Dîvân'daki küçük mesnevilerden birisi 1752 yılının Ramazan ayında Edirne'de yaşanan deprem ile ilgilidir. 81 beyitlik mesnevisinde şair; insanlara nasihatlerini sıralamış, depremin sebebini kendi açısından açıklamış, deprem anını tasvir etmiş ve deprem sonrası neler yaşandığını anlatmıştır. Çalışmamızda öncelikle edebiyatımızda deprem ile ilgili şiirler hakkında kısaca bilgi verilecektir. Yazının asıl bölümünde Derviş Muhammed Emîn'in Dîvân'ı tanıtılacak ve zelzelenâme; şekil ve muhteva açısından incelenecektir. Makalenin sonunda zelzelenâmenin transkripsiyonlu metni de verilecektir. Bu çalışma vesilesiyle bilinmeyen bir şairin eseri tanıtılacak ve deprem şiirlerine bir yenisi eklenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Klasik Türk Şiiri, Muhammed Emîn, Dîvân, Deprem.*

ABSTRACT

One of the sources of classical Turkish poetry, which has become a very strong tradition with its historical, cultural and literary background, is social events. It is possible to find poems about natural disasters such as earthquakes, fires and floods in Classical Turkish poetry from the point of view of the relationship between social life and literature. The poets gave information about the disasters that deeply affected the social life and described these events in an aesthetic way. Thus, such poems have become a document that sheds light on the historical event described, as well as being a literary text.

One of the poets who deals with a social event in his poetry is Dervish Muhammed Emin. There is very little information about the life of Dervish Muhammed Emin, one of the divan poets of the 18th century. For the moment, we have a comprehensive Divan of Dervish Muhammed Emin. One of the small masnavis in Divan is about the earthquake that took place in Edirne in the month of Ramadan in 1752. The poet in his masnavi of 81 couplets; he gave advice to people, explained the cause of the earthquake, described the moment of the earthquake and explained what happened after the earthquake. In our study, firstly, brief information will be given about the poems about earthquake in our literature. In the main part of the article, the Divan of Dervish Muhammed Emin will be introduced and the zelzelename will be examined in terms of form and content. At the end of the article, the transcribed text of the zelzelename will also be given. On the occasion of this study, the work of an unknown poet will be introduced and a new one will be added to the earthquake poems.

Keywords: *Classical Turkish Poetry, Muhammed Emin, Divan, Earthquake*

Giriş

Divan şiirine yöneltile eleştirilerden birisi “soyut ve halktan kopuk” bir edebiyat olduğu yönündedir. Âşıkâne/rindâne şiirleri okuduğumuzda bu eleştirinin bir açıdan haklı olduğu düşünülebilir. Ancak tüm divan şiiri ve şairleri genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda bu eleştirinin oldukça haksız ve acımasız olduğu görülecektir. Osmanlı divan şairi de toplumsal olayları gözlemlemiş ve bunlara şiirlerinde yer vermiştir. Şairler, toplumu derinden etkileyen ve insanlarda iz bırakan hadiseleri doğrudan anlatmak yerine edebî kaygılarla estetik bir düzlemde, edebî sanatlar vesilesiyle tasvir etmişler, toplumun hissiyatına tercüman olmuşlardır. Bu noktadan bazı eserlerin edebî yönünün yanı sıra tarihi belge olma özellikleri de vardır. Aşağıda sadece bir örnek üzerinden yani *depremin* çeşitli çağrışımlarla divan şiirinde yer bulması yönünden Osmanlı şiirinin soyut ve toplumsal olaylardan uzak olduğu görüşünün ne denli yanlış olduğu görülecektir.

Yangın¹, sel², salgın hastalık ve kıtlık³ gibi felaketler karşısında kayıtsız kalmayan divan şairinin şahit olduğu ve şiirlerinde yer verdiği toplumsal olaylardan biri de arzî bir musibet olan depremdir. Örneklerde görüleceği gibi şairler, şiirleri vesilesiyle yaşanan depremi gelecek nesillere aktarmışlardır. Deprem şiirlerini okuduğumuzda genel olarak şunları görür ve şu soruların cevabını alabiliriz: *Deprem ne zaman meydana geldi? Deprem nerede meydana geldi? Depremin meydana gelme sebebi nedir, insanların hangi fiilleri depreme sebep olmuştur? Deprem anında neler yaşandı ve insanlar ne yaptı? İlahî bir ikaz olan depremden insanlar ders aldılar mı? Depremden sonra neler yaşandı? Şairlerin depremlerle ilgili nasihatleri nelerdir? Deprem ile ilgili dua ve münacatlar nelerdir?*

Türk edebiyatında depremlerle ilgili şiir yazan şairlerimizden birisi Derviş Muhammed Emîn’dir. Bu çalışmada XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Derviş Muhammed Emîn’in 1752 Edirne depremi üzerine yazdığı zelzelenâmesi incelenecektir. Emîn’in zelzelenâmesine geçmeden önce klasik Türk edebiyatından halk edebiyatına, halk edebiyatından Tanzimat sonrası Türk edebiyatına tespit edebildiğimiz deprem şiirleri hakkında genel bilgiler vermekte fayda vardır.

Klasik Türk şiirinde depremlerle ilgili şiirlerin çoğu, tarih düşürmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bunun yanında depremi tasvir etmek amacıyla yazılan az da olsa birkaç şiir mevcuttur. Örneğin, XVII. yüzyıl divan şairlerinden Sâbir Pârsâ (öl.

¹ Osmanlı dönemi yangınları ve bu afetin divan şiirine yansması hakkında daha fazla bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Çabuk, 1973: 286-290; Kaplan, 2021: 94-119; Sakaoğlu, 1994: 427-438; Ürekli, 2010: 101-130.

² Sel felaketleri ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Gürgendereli, 2021: 1732-1750; Ürekli, 2010: 101-130.

³ Salgın hastalıklar, kıtlık ve bunların edebiyata yansması konusunda daha fazla bilgi için şu eserlere bakılabilir: Çetinkaya, 2009: 47-55; Kardeş, 2019: 489-524; Kılıç, 2020: 647-665; Kılıç, 2002: 718-730; Öztürk, 2020: 125-154; Tavukçu, 2020: 79-123.

1679-1680) doğal bir afet olan deprem karşısında insanın aciziyetini dile getiren tarih manzumeleri yazmıştır. Şair, 1069 (1658-1659) yılında meydana gelen depremle ilgili üç beyit ve bir müseddes kaleme alır. Sâbir Pârsâ, müseddesinde depremin yaşanmasına sebep olarak insanların isyan ve zulmünü göstermiştir:

Târîh-i Zelzele-i Azîm

Lemmâ raeytü bilâdenâ fe-ke-ennehâ talalün kadîm
Kad kultü fihi bedîhетен târîhahu *hedmün azîm* 1069/1658-1659

Târîh-i Zelzele-i Azîm

Devrân çu harâbe geşt deryâb
Târîh-i vey *ez-harâbe devrân* 1069/1658-1659

Târîh-i Zelzele-i Azîm

Didi Sâbir bu vak'aya târîh
Vâh oldı nişân kıyâmetden 1069/1658-1659

Gazel-i Müseddes Şude Der-Târîh-i Zelzele Ne'üzü Bi'llâhi Te'âlâ

I

Fesâd-ı kevne bâ'is fiskla bî-dâd imiş bildim
Sebeb kahr-ı Hudâ'ya bizde istidâd imiş bildim
Her ol kim şâdîdür zanneyledüm nâ-şâd imiş bildim
Hakîkatde her âbâdân olan ber-bâd imiş bildim
Bu gönlüm gibi âlem bir harâb-âbâd imiş bildim
Binâsı ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş bildim

II

Şarâb-ı kahr-ı Hak'dan halk-ı âlem cümle mest oldı
Kimi câm-ı ecel içüp kimi bî-pâ vü dest oldı
Düşüp mescidlerin sakfi menârun kaddi pest oldı
Dil-i âşık gibi dünyâ ser-â-ser çün şikest oldı
Bu gönlüm gibi âlem bir harâb-âbâd imiş bildim
Binâsı ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş bildim

III

Celâliyle tecellî eyledi çün Hazret-i Allâh
Zemîn gûyâ ki oldı bâd-ı kahr .....
Kıyâmet kopdı sandum lerzesinden âlemün nâ-gâh
Biraz bünyâd-ı dehri pâydâr anlardum ammâ âh
Bu gönlüm gibi âlem bir harâb-âbâd imiş bildim
Binâsı ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş bildim

IV

Gülistân-ı cihân bâd-ı hazân-ı kahr ile soldı
Sadâ-yı âh-ı vâveylâ ile sakf-ı felek doldı
Didüm hışm-ı Hudâ mı zâhir oldı âleme n'oldı
Didi üstâd târîhin *belî hışm-ı İlâh oldı*

Bu gönlüm gibi âlem bir harâb-âbâd imiş bildim
Binâsı ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş bildim

V

Cihâna kudretin gösterdi el-hak Hazret-i Kâhir
Ki itdi tarfetü’l-ayn içre sırr-ı sâati zâhir
Bu gün çün söylemiş keşf eyleyüp gûyâ ki bir şâir
Bu ranâ matlaı *li’l-lâhi darre’l-kâil* ey Sâbir
Bu gönlüm gibi âlem bir harâb-âbâd imiş bildim
Binâsı ömr-i âdem gibi bî-bünyâd imiş bildim (Yoldaş, 2013: 261-263).

XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Kilisli Mustafa Rûhî Efendi (öl. 1797), Şam depremiyle ilgili kaside nazım şekliyle 44 beyitlik bir “*Zelzele Manzumesi*” yazmıştır. Şair, depremi Şam halkının gafletine bağlar ve bu manevi ikaz sonunda Şam’da neler olduğunu anlatır. Aynı zamanda zelzele şiirinin girişinde okuyuculara nasihatler eder. Aşağıda Rûhî’nin deprem kasidesinden bazı beyitler verilmiştir:

Çıkar ey h’âce gönülden emel ü evhâmı
Bu fenâ mülküne bend etme dîl-i nâ-kâmı

Ne kadar kendi murâdınca cihânı görsen
Anda kılsan nice binlerce yılı arâmı

Arsa-yı dehre kâmu bağ-ı safâ-bahş etsen
Görmese bülbül-i tâbın keder-i alâmı

Pesd-i pay olsa felek rütbe-yi iclâlinden
Kasr-ı evvânına ser çekmese çarkın bâmı

Mütezelzil olur elbette bu bünyâd-ı vücud
Yıkılıp hak ile yeksan oliser endâmı

Hasılı vâde temameyn bulucak âlemde
Emr-i Hak ferke komaz kimseye subh-i Şâm’ı

Nitekim Şâm-ı Şerîf gibi mukaddes belde
N’oldu emr-i Hak ile dînle bu nev peygâmı

Izdırap aldı âle’l-gafle diyârın yer yer
Lerza-nâk oldu zemînim bu kadar ecrâmı

Ol diyar içre olan nice bina-yı muhkem
Münhedim oldu esasiyle bulup hitâmı

Hadım olup hayli mesâcid yeri tenhâ kaldı
Arsa-yı hâliye oldu nice beytin nâmı

Revnâk-i mabed-i İslâm Emevi Câmî’inin
Sahnine secdeye diz çöktü o sakf-i sâmi

Çok nüfus oldu telef sekf-i cidâr altında
Eyledi hâke beraber nice bin ecsâmı

Sallayup yattı biraz mehd-i zemîn ol şebde
Ayak altında kalıp girye eden eytâmı

Habe-gâhi nice nazik bedenin kabre dötüp
Yumup açulmadı nergislerinin badâmı

Ol Resûlü’s-sekaleyn hürmetine ya
Rahmân Dergâhından ederiz sıdk ile istirhâmı

Ey günahkârlara af ü keremi çok Mevlâ
Eyle kahrından emin bizlere sensin hâmi

Katre-yi bahr-i midadi mededin lutfeyle
Mahvede her günâhı mağfiretin aklâmı

Bu keder cümlemizi valeh-i hayrân etti
Ola kim hayrola Yarâbbi bunun encâmı

Ruhiyâ eylediler böyle rivâyet tarih
Gece saat ikide zelzele yıktı Şâm’ı (Özkan Bahar, 2011: 33-37).

Gelibolulu Sun’î (öl. 1533-1534) kendi memleketi Gelibolu’da yaşanan deprem ile ilgili bir tarih manzumesi yazar. Şair bu İlahî ikazın olma sebebini Geliboluluların “*fesat ve fitnesine*” bağlar. Gelibolu halkı o kadar çok günah işlemiştir ki yaptıkları muazzam binalar deprem sonunda yıkılmıştır:

Târih-i Zelzele-i ‘Azîm Ki Der-Gelibolu Vâkı’a Şûde-Bûd

Dimezler miydi nâsihler bu halka
Fesâd u fitneyi Sübhân götürmez

Günâhı ş’ol kadar yüklendiler kim
Bu tâg u taş degül mizân götürmez

Yaparlar kasrlar mânend-i gerdûn
Dimezler günbed-i gerdân götürmez

Gör âhir zelzeleyle yıkdı anı
Bu ululukları sultân götürmez

Bu vakfin tekyedânlardan birisi
Dimiş târihini *sultân götürmez* (Yakar, 2018: 31)

Son dönem divan şairlerinden Sofuzâde Tevfik Efendi (öl. 1960) ise 1939 ve 1940 yıllarında özellikle Kastamonu ve Erzincan’da yaşanan sel ve depremde halkın uğradığı zararları konu alan ve bu felaketlerin defî için dua mahiyetinde şiirler yazmıştır. Diğer zelzele şiirlerinde olduğu gibi bu şiirlerde de sosyal eleştiri vardır. Depremi defî için yapılan duadan birkaç beyit aşağıda verilmiştir:

Duâ gelmiş hükûmetten hidâyet eyle yâ Rabbi
Belâsı değmesin âmîn icâbet eyle yâ Rabbi

Namâzı fasl edip isyân ederler câhil adamlar
Kusûra bakmayıp muhlîs cemâ’at eyle yâ Rabbi

Fesâdı işleyenler nerde istiğfâr edenler kim
Belâyı fâside hasr ile nusret eyle yâ Rabbi (Abdulkadiroğlu, 1997: 77-78)

Deprem gibi insanı derinden etkileyen önemli ve acı vakıalara halk şairleri de kayıtsız kalmamış ve bu konuda destanlar yazmışlardır. Örneğin 17 Ağustos 1997 yılında meydana gelen Marmara depremi ile ilgili Alimî ve Derdiyâr gibi Sivaslı âşıklar destanlar yazmışlardır. Âşıklar destanlarında depremin tarihi, coğrafyası, sebebi ve deprem anında yaşananlar hakkında bilgi vermişlerdir. Aşağıda Alimî’nin Çaresiz adlı destanı verilmiştir:

Kara duman çöktü deniz üstüne
Parçalandı yerler yollar çaresiz
Telef oldu canlar bin bir üstüne
Yükseldi feryatlar kullar çaresiz

İzmit’le Yalova Gölcük kayboldu
Afat-ı arziye aniden oldu
Körpecik yavrular uykuda öldü
Çıkmıyor sesleri diller çaresiz

Ne yapsın Marmara kırık faylara
Acıları böldük sene aylara
Dayanmaz yürekler böyle vaylara
Ezilmiş vücutlar beller çaresiz

Bin dokuz yüz doksan dokuz senesi
On yedi Ağustos gece sinesi
Yıkıldı binalar viran hanesi
Kesilmiş nefesler haller çaresiz

Alimî böyledir vatan halleri
Allah estirmesin acı yelleri
Yetmiş milyon ağlar akar selleri
Sızlandı vatandaş eller çaresiz (Kaya, 2006: 704-719)

Depremi şiirimize yansımaları sadece divan ve halk edebiyatında değil Tanzimat sonrası Türk edebiyatında da görülür. Tevfik Fikret’in Balıkesir’de 1898 yılında meydana gelen depremle alakalı “*Verin Zavallılara*” adlı şiiri edebiyat-tarih veya edebiyat-gerçeklik ilişkisi açısından önemli bir yer tutar.

“1898, Balıkesir için bir felâket yılı olmuştur. Bu yılın ikinci ayında Balıkesir’de o güne kadar görülmeyen büyüklükte bir deprem meydana gelir. Bu deprem, Balıkesir’i maddi ve manevi yönden yerle bir eder. Böylesine büyük bir felâket, Türk edebiyatındaki en güzel aksini Tevfik Fikret’in şu şiirinde bulur:

Verin Zavallılara

-Balıkesir Musâbîni İçin-

Harâb-ı zelzele bir köy... Şu yanda, bir çatının
Çürük direkleri dehşetle fırlamış; öteden
Çamur yığıntısı şeklinde bir zemîn katının
Yıkık temelleri manzûr; uzakta bir mesken
Zemîne doğru eğilmiş, heman sukût edecek;
Önünde bir kadın... Of, artık istemem görmek!
Bu levha kalbimi tahrîk içinse, kâfidir;
Tasavvur eyleyemem bir yürek; velev münkir,
Velev haşîn ü mülevves ki böyle bir hâli
Görüp de sızlamasın... Şimdi siz bu timsâli
Bu levh-i mâtemi her türlü dehşetiyle alın,
Bu muhterem vatanın bir kenar-ı bâridine;
Bütün o manzara-i cân-şikâfî bir de kalın
Ridâ-yı berf ile örtün ki titresin de yine
İçinde saklayarak sûzîş-i felâketiniyabancı
gözlere göstermesin sefâletini...
Nasıl tahammül eder sonra karşısında bunun,
Bunun, bu sahne-i pür-ye’s ü girye-meşhûnun
Biraz hamîyyet ü rikkatle sızlayan dil-i pâk?
Derin, iniltîli çarpıntılarla sîne-i hâk
Teessüratını söyler bu levh-i âlâma;
Sizin de kalbiniz elbet acır, değil mi? Verin,
Verin şu dullara, yoksul kalan şu eytâma,
Verin enînine gayet, şu bir yığın beşerin!

20 Şubat 1313/1898” (Dayanç, 2007: 130-131).

1. XVIII. Yüzyıl Divan Şairlerinden Derviş Muhammed Emîn ve Dîvân’ı

Başta tezkireler olmak üzere biyografik kaynaklarda XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Derviş Muhammed Emîn ile ilgili şu ana kadar bir bilgiye ulaşamadık. Şair hakkında bilgi ve değerlendirmelerimiz elimizdeki tek eseri Dîvân’ı üzerindedir. Asıl adı Muhammed olan şair, dîbâcedeki bilgiye göre “*Derviş Muhammed Emîn*” olarak bilinmektedir. Şair, şiirlerinde “*Emîn*” mahlasını

kullanmıştır. Bazı şiirlerde şair için “*Dervîş*” ve “*Hâce*” önağı da zikredilmektedir. Yine dîbâceden öğrendiğimize göre şairin babasının adı İbrahim’dir. Dîvân’daki şiirlerden yola çıkarak şairin Edirneli olduğu veya bir şekilde Edirne’de bulunduğunu da söyleyebiliriz. Şairin řu an için bilinen ve elimizde bulunan tek eseri mürettep Dîvân’ıdır.

Dervîş Muhammed Emîn Dîvânı’nın řu an için ulaşabildiğimiz tek nüshası⁴ vardır. Bu nüshada 31 kaside, 15 musammat, 360 gazel, 27 rubai, 36 kıt’a, 28 matla, 28 müfred, 5 muamma, 8 lugaz ve 6 küçük mesnevi olmak üzere toplam 544 şiir bulunmaktadır. Dîvân nüshasının özellikleri řu şekildedir:

Eserin Adı	: Dîvân
Yazarı	: Dervîş Muhammed Emîn
Bulunduđu Yer	: Medine
Arşiv Numarası	: 58/811
Dîvânın Başı	: Ĥamd-i füzûn u şükri-efzûn cenâb-ı Rabbü’l- ‘âlemîne olsun ki yed-i ģudretiyle vücûd-ı insânî bir avuç ĥâkden ĥâĥ eyleyüp...

Ĥamd-i bî-ĥadd kim saña kân-ı ‘aťasın yâ İlah
Ĥâlîĥ-ı faĥr-i dü-‘âlem Muştafâsın yâ İlah

Dîvânın Sonu	: Hîĥ senûñ řânuñ mı zıkr-i ĥâş u ‘âm Eyle ey kilĥ-i gönül ĥatm-i kelâm
Bulunduđu Kütüphane	: Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi
Koleksiyon	: Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü
Boyut	: 17x28 mm.
Yaprak	: 90 varak
Satır ve Sütun	: 21 satır, çift sütun
Yazı Türü	: Ta’lik

Dîvân, mensur bir dîbâce ve kasidelerle başlar. Kasideler içerisinde kıt’a ve küçük mesnevi ile yazılmış şiirler de bulunmaktadır. Kasidelerin uzunluklarına baktığımızda divan şiiri kaside geleneğine kıyasla kısa oldukları görülecektir. Muhtevaları açısından bu bölümde “*tevhit, na’t, methiye, sıhhatnâme, teşrifnâme, kasriyye/dâriyye, tebriknâme ve bazı farklı konularda*” yazılmış şiirler bulunmaktadır. Bu bölümdeki şiirlerle ilgili bilgiler tablo hâlinde aşağıda verilmiştir:

⁴ Dervîş Muhammed Emîn Dîvânı’nın řu an için bildiğimiz tek nüshasını bizlere ulaştırma nezaketinde bulunan Dr. Hasan DOĞAN’a şükranlarımı sunarım. Dîvân üzerine çalışmalarımız devam etmekte olup kitap olarak yayımlanacaktır.

SIRA	NAZIM ŞEKLİ	BEYİT SAYISI	MUHTEVA
1.	Kaside	15	Tevhit.
2.	Kaside	11	Na’t.
3.	Kaside	11	Şeyh Pertev Efendi için teşrifnâme.
4.	Kaside	11	Musa Efendi için methiye.
5.	Kaside	11	Feridüddin Müftü Efendi için methiye.
6.	Kaside	14	Hızır Ağa methiyesi.
7.	Kaside	10	İsmail Ağa methiyesi.
8.	Kıt’a	11	Feridüddin Müftü Efendi için sıhhatnâme.
9.	Kaside	10	Kasriyye/dâriyye.
10.	Kıt’a	11	Kasriyye/dâriyye.
11.	Kıt’a	5	Kasriyye/dâriyye.
12.	Kıt’a	17	Kasriyye/dâriyye.
13.	Mesnevi	30	Ramazan ayında oruçlu olmayanlar hakkında mesnevi.
14.	Mesnevi	15	Feridüddin Müftü Efendi’nin itikâfı için tebriknâme.
15.	Kaside	13	Şiir söylemek ile ilgili kaside.
16.	Kaside	7	Na’t.
17.	Kaside	13	Gurbette şiddetli kar ve şiddetli kış ile ilgili kaside.

Dîvân’da 15 tane musammat bulunmaktadır. Bunlardan biri tercî-i bend, üçü müseddes ve on bir tanesi tahmistir. Musammatlarla ilgili bilgiler aşağıda tablo hâlinde verilmiştir:

SIRA	NAZIM ŞEKLİ	BEND SAYISI	AÇIKLAMA
1.	Tercî-i Bend	12	Münacat.
2.	Müseddes	4	Âşıkâne/rindâne.
3.	Müseddes	6	Âşıkâne/rindâne.
4.	Müseddes	5	Âşıkâne/rindâne.
5.	Tahmis	4	Şeyh Hüdâyi’nin gazeline tahmis.
6.	Tahmis	5	Şeyh İsmail Hakkı’nın gazeline tahmis.
7.	Tahmis	5	Şeyh İsmail Hakkı’nın gazeline tahmis.
8.	Tahmis	3	Şeyh Sezâyî’nin gazeline tahmis.
9.	Tahmis	5	Seyyid Rızâ’nın gazeline tahmis.
10.	Tahmis	5	Hıfzî Mustafa’nın gazeline tahmis.
11.	Tahmis	5	Şeyhülislam Yahyâ’nın gazeline tahmis.
12.	Tahmis	4	Hâfız-ı Şîrâzî’nin gazeline tahmis.
13.	Tahmis	4	Haşmet’in gazeline tahmis.
14.	Tahmis	4	Nürî Efendi’nin gazeline tahmis.
15.	Tahmis	8	Mahmûd Efendi’nin gazeline tahmis.

Dîvân’da kaside ve kıt’a nazım şekliyle yazılmış 23 tarih manzumesi bulunmaktadır. Tarih manzumelerine baktığımızda “*cülus, sadaret, viladet, vefat, hükümet ve mimari yapılar*” için yazıldığı görülmektedir. Tarih manzumeleriyle ilgili bilgiler aşağıda tablo hâlinde verilmiştir:

SIRA	NAZIM ŞEKLİ	BEYİT SAYISI	NİÇİN YAZILDIĞI
1.	Kaside	30	Sultan Osman’ın cülusu için.
2.	Kaside	10	Hekimoğlu Ali Paşa’nın sadareti için.
3.	Kaside	8	Yahya Paşazâde’nin viladeti için.
4.	Kaside	7	Viladet için.
5.	Kıt’a	15	Ev yapımı için.
6.	Kıt’a	5	Viladet için.
7.	Kaside	11	Hıfzî Efendi’nin hükümeti için.
8.	Kıt’a	11	Nakşibendi tekkesi için.
9.	Kaside	7	Saray için.
10.	Kaside	20	Saray için.
11.	Kaside	11	Hikmetî Efendi’nin vefatı için.
12.	Kaside	11	Kapıcıbaşızâde Ali Ağa’nın vefatı için.
13.	Kaside	4	Saray için.
14.	Kaside	5	Cami tamiri için.
15.	Kaside	5	Rûhî Efendi’nin hükümeti için.
16.	Kaside	4	Muhammed Efendi’nin vefatı için.
17.	Kaside	3	Viladet için.
18.	Kaside	4	Viladet için.
19.	Kaside	7	Saray için.
20.	Kaside	10	Vefat için.
21.	Kaside	10	Saray için.
22.	Kaside	7	Saray için.
23.	Kıt’a	3	Seyyid Muhammed’in vefatı için.

Tarih manzumelerinden sonra 8 tane lugaz yer almaktadır. Lugazlardan sonra ise gazeller bölümü gelmektedir. Mürettep Dîvân’da 28 harften toplam 360 gazel bulunmaktadır. En çok gazel ise 108 tane olmak üzere “ra” harfindendir. Aşağıda revî harfine göre gazellerin dağılımı verilmiştir:

ا	12	د	10	ض	1	ک	15
ب	12	ذ	10	ط	1	ل	11
ت	10	ر	108	ظ	1	م	23
ث	10	ز	17	ع	6	ن	11
ج	10	س	10	غ	11	و	2
ح	10	ش	10	ف	3	ه	15
خ	10	ص	1	ق	7	ی	13

Gazellerden sonra 27 rubai, 28 kıt’a, 28 matla, 28 müfred bulunmaktadır. Bu nazım şekillerinde dikkat çeken bir husus hepsinin “elif be” sırasına göre mürettep olmasıdır. Müfredlerden sonra 5 tane muamma yer almaktadır. Muammalardan sonra Dîvân’ın son bölümünde 4 küçük mesnevi ve 1 kaside yer almaktadır. Son bölümdeki şiirler ile ilgili bilgiler şöyledir:

SIRA	NAZIM ŞEKLİ	BEYİT SAYISI	MUHTEVA
1.	Mesnevi	81	Zelzelenâme
2.	Mesnevi	45	Teferrücnâme
3.	Mesnevi	31	Hikâye
4.	Kaside	24	Hikâye
5.	Mesnevi	38	Hitânnâme

2. Derviş Muhammed Emîn’in Zelzelenâmesi

Derviş Muhammed Emîn’in zelzelenâmesi Divân’ın son bölümünde yer almaktadır. Son bölümün ilk küçük mesnevisi mezkur zelzelenâmedir. Mesnevi 82b-84a varakları arasındadır. Mesnevinin “*Zelzele-nâme Berâ-yı İnhidâm-ı Ebniye-i Şehr-i Edirne Hafızanallâh minhâ*” şeklindeki başlığında muhtevaya gönderme yapılarak şiirin Edirne’de yaşanan depremle ilgili olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca başlıkta bu tür afetlerden muhafaza olmak için bir dua ibaresi de vardır. Emîn, şiirinde recez bahrinin “*müstefilün müstefilün*” kalıbını kullanmıştır. Şair, müstakil ve küçük mesnevi geleneğindeki gibi aruzun kısa bahirlerinden birini tercih etmiştir. Zelzelenâmedeki aruz tasarruflarına baktığımızda şairin aruz kullanımının iyi derece olduğunu söyleyebiliriz. Mesnevide ağırlıklı olarak mücerred ve mürdef kafiye kullanılmıştır. Ancak birkaç beyitte mukayyed ve müesses kafiye de görürüz. 81 beyitlik küçük mesnevinin 78. beytinde şair, “*Emînâ*” şeklinde kendisine hitap ederek mahlasını kullanır.

Derviş Muhammed Emîn’in, nasihatle başlayıp nasihat ile biten zelzelenâmesini belli bir tertibe göre kaleme almıştır. Mesnevideki konu sıralaması şöyledir: *Depremın sebebi, deprem anı yaşananlar, insanların bu manevi ikazdan derslerini alıp pişman olmaları, Edirne halkının bir şeyhe gidip tövbe etmeleri.* Zelzelenâmenin muhtevasına göre tertibi şöyledir:

1. *Nasihatnâme ve dünyanın hâli*: 1-14. beyitler.
2. *Bir Ramazan akşamı Edirne halkının depremden önceki durumu ve depremin sebebi*: 15-39 beyitler.
3. *Depremın başlaması ve depremde yaşananlar*: 40-61. beyitler.
4. *Edirne halkının pişmanlığı ve tövbe için bir şeyhe gitmeleri*: 62-68. beyitler.
5. *Allah’ın tövbeleri kabul etmesi ve halkın evlerine girmeleri*: 69-77. beyitler.
6. *Hâtıme ve şairin nasihatleri*: 78-81. beyitler.

Aşağıda zelzelenâmenin söz konusu altı bölümünde neler anlatıldığı başlıklar hâlinde açıklanacak ve her bölümün ardından bölüm ile ilgili bazı tanık beyitler verilecektir.

Nasihatnâme ve Dünyanın Hâli: Derviş Muhammed Emîn’in zelzelenâmesine “*Dinle sözüm ey bi-haber.*” şeklinde bi-haber/gafil insana nasihat ederek başlar. Şaire göre insan fisk ve sefahetin dolu olduğu bu dünyada uzlete

çekilip Allah’a yakın olmalıdır. Allah’a yakın olma çabasındaki insan, *elst bezminin* kadehini yudumlayarak mest olmalıdır. Artık ahir zaman gelmiş, her yeri fitne sarmıştır. Bu nedenle insan fena ve fani olandan kaçınmalıdır. Derviş Muhammed Emîn, nasihatinde dünyadan ve fani işlerden hazer etmeyi öğütlerken telmih sanatıyla İbrahim Edhem misalini verir. Dünyanın fani işlerini idrak eden İbrahim Edhem, tacını ve tahtını terk eylemiş ve dervişliği seçmiştir. İnsan da İbrahim Edhem gibi maddiyattan kaçınmalıdır. Ahir zamanda insanı fenaya götüren yollar süslenmiş, sağlam ve dayanıklı din zayıflamış, Allah’ın kutsal emirlerine itaat azalmış, fık ve fesat her yerde görülmeye başlamıştır:

Diñle sözüñ ey bî-ñhaber
Fenn-i fenâdan kııl hâzer (b. 1)

Ol gūşe-i vañdet-nişin
Fehm itmesün kimse işin (b. 4)

İbrañim Edhem-veş kaçın
Sîm ü zerün hâke şaçın (b. 6)

İrdi zamâne âñhire
Çıkdı şenâyi‘ zâñhire (b. 9)

Hep fitne-i âñir-zamân
Şaldı cihâna sâye-bân (b. 11)

Fısq u fesâd olup ‘ayân
Memlûdurur kevn ü mekân (b. 14)

Bir Ramazan Akşamı Edirne Halkının Durumu ve Depremi Sebebi: Derviş Muhammed Emîn genel bir nasihatnâmeden sonra Ramazan ayında Edirnelilerin depremden önceki durumunu ve asıl olarak depremin sebebini açıklar. Şair “*Dinle Edirne şehrinin/Mücrim ibâdun kahrını.*” şeklinde okuyucuya seslenir. Burada şair, daha ilk beyitte Edirnelileri “*mücrim*” olarak niteler. 1752 yılının Temmuz, Ramazan ayıdır. Edirne halkı gündüz oruçlu, gece ise ayaktadır. Gaflet içerisinde olan insanlar Ramazan’ın kıymetini anlayamamışlardır. Herkes gafletten neşet eden bir sevinç içerisinde. Bu mutluluk ve sevinçle insanlar âdeta zamanının şahı gibidir. O kadar zevk ü sefaya dalmışlardır ki her köşeden mutluluk sedaları gelmektedir. Her köşede dostlar bir araya gelerek zevk ü sefa içinde bir meclis kurmuşlar ve haram helal demeden içip eğlenmektedirler. Âdeta herkes zevk almanın peşine düşmüştür. Sofralar kurulmakta, yemeklerden sonra kahveler zevkle yudumlanmaktadır. Ancak hiç kimse bu nimetlerin Allah tarafından imtihan için gönderildiğini tefekkür etmemektedir. Şair, Edirne halkının gafletini bu şekilde

açıklar ve depremi de halkın bu durumu üzerine gelen manevi bir ikaz olarak görür:

Diñle Edirne şehrini
Mücrim ‘ibāduñ ƣahrımı (b. 16)

Rūzunda anın şā’imān
Leylinde cümle ƣā’imān (b. 18)

Cümle ahālī şādımān
Her birisi şāh-ı zamān (b. 20)

Ĥōş şüretle şerbet-fürüş
Dir it mey-i ģamrāyı nüş (b. 24)

Her kūşe aĥbāb ile pür
Bezm içre eyler neşr-i dūr (b. 25)

Bölük bölük zevĥ u şafā
Her bir ƣazādan bir şadā (b. 26)

Herkes olup şofra-nişīn
Kim fehm ider Ĥaĥĥın işin (b. 36)

Herkes ĥekīmāne şafā
Şadr üzre İskender-edā (b. 38)

Depremın Başlaması ve Depremde Yaşananlar: Büyük Edirne depremi⁵, 1165 (1752) yılının temmuz ayı, iftardan hemen sonra meydana gelmiştir. Edirne’nin batı tarafından tozlu topraklı bir duman yükselmiş, gün doğuşuna benzer bir aydınlık görülmüş, ansızın gelen depremle yeryüzü deniz gibi dalgalanmıştır. Depremın etkisiyle bütün binalar titremiş, minareler secdeye yatmış ve servi gibi sallanmış, birçok caminin kubbesi yuvarlak taneler gibi dağılıp toprağa karışmıştır. O gece sabaha kadar birlerce sarsıntı olmuş ve yer altından top sesi gibi korkunç sesler yükselmiştir. Mevsim yaz olduğu için insanlar bağ ve bahçelerinde iftar ettiklerinden can kaybı az olmuştur (Kazancıgil, 1999: 85). Derviş Muhammed Emîn deprem anını şöyle anlatır: Deprem iftar vaktinden hemen sonra, insanların hiç ummadıkları ve zevke daldıkları bir anda meydana

⁵ *Zelzel-i Azıme* yani büyük Edirne depremi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için şu kaynağa bakılabilir: Cengiz, 2020.

gelir. Yemekler yenmiş, kahveler yudumlanırken Allah yer ve semaya ferman eder. Artık zeminde bir zelzele kopmuştur. Bu kızıl kıyamette yüzlerce ev, bina ve mescit yıkılmıştır. Yıkılan binalara âdeta “*Secde et!*” emri gelmiş ve binalar da bu emre uyarak secde eder gibi yerle bir olmuştur. Yüzlerce yapı yıkıldığı hâlde Sultan Selim Camisi ve onun dört halife misali minareleri ayakta kalmıştır. Zemine yayılan kahırla insanların kalbine müthiş bir korku düşmüştür. Bu ibretlik durum üzerine müezzinler ezan okumuşlardır. İnsanlar çığlık çığlığa koşuşturmakta, vaveylalar semaya yükselmektedir. Kimisi çocuğum, kimisi anam, kimisi babam diyerek figan etmektedir. Sonunda Edirne halkı, genç yaşlı herkes mahşer misali toplanmışlar ve saf saf dizilmişlerdir. Bu mahşeri kalabalıklardan göğe yükselen ise “*lâ-yemût*” yani “*Ölümsüz ve bâkî olan Allah’tır.*” sedalarıdır:

Fermân idüp Ḥayy ü Ḥudâ
Ditredi hep arz u semâ (b. 40)

Yıkıldı bunca yüz biñ ev
Her biri kâşâne-i nev (b. 43)

İrdikde *fescud* ḥamlesi
Secdeye vardı cümlesi (b. 47)

Ol cāmî^c -i Sulṭân Selīm
Buldı selâmet ez-rahīm (b. 49)

Kimi kızum dir baş açar
Kimi kızım dir yaş şaçar (b. 54)

Cânım ana dir kimisi
^cÖmrüm ata dir kimisi (b. 55)

Edirne Halkının Pişmanlığı ve Tövbe İçin Bir Şeyhe Gelmeleri: Bu arzî musibeti yaşayan ve pişman olan Edirne halkı, korku dolu kalpleriyle bir pîre gelirler ve pişmanlıklarını dile getirirler. Artık tövbe edenin haddi hesabı yoktur. Kimisi namaz kılmakta, kimisi dua etmekte, kimisi oruç tutmaktadır. Yüzlerini dergâha sürüp Allah’a dua etmektedirler. Havf/korku dolu kalpleriyle tövbe eden halkın gözyaşları Ceyhun ırmağı gibi akmaktadır:

Bir pîre gelüp şeyḫ ü şâb
Dirler bize it fetḫ-i bâb (b. 62)

Tevbe iden bi-ḥadd ü ^cad
Şaçın yolun bi-^cadd ü ḥad (b. 63)

Kimi ider Hâkka niyâz
Kimileri şavm ü namâz (b. 64)

Yalvaruben Allâhına
Yüzler sürüp dergâhına (b. 66)

Allah’ın Tövbeleri Kabul Etmesi ve Halkın Evlerine Girmeleri: Bu samimi yalvarmalar üzerine tövbeleri çokça kabul eden Allah, Edirne halkının tövbesini kabul buyurur. Allah, Edirnelilerin tövbesini bağı yanık âşıklar ve kalbi delik sadıklar yüzü suyu hürmetine kabul eder. Allah’ın tövbeleri kabul etmesiyle seyyiat mahvolur. Böylece halk, sürura ve sevdiklerine kavuşur ve emniyetli şekilde evlerine girerler:

Bağı yanık ‘âşıklara
Kalbi delik şâdıklara (b. 69)

Bu kulların ‘izzetine
Yüzi şuyı hürmetine (b. 72)

Bağışlayup Hayy u Hudâ
Ref itdi bizden şûretâ (b. 73)

Bulup ahâlî hep sürür
Hiç itmedi kimse gurür (b. 74)

Şıbyân u pîrân mevc mevc
Şehre çekildi fevc fevc (b. 76)

Hâtıme ve Şairin Nasihatleri: Derviş Muhammed Emîn zelzelenâmesinin sonunda “İtme Emînâ...” şeklinde kendine seslenir ve nefsi üzerinden okuyucuya nasihat eder. Son bölümdeki uyarılar da şiirin genel konusu ile ilgilidir. Şair, kendine ve okuyucuya Edirne depreminin sebeplerinden olan içkiden uzak durulmasını nasihat eder. İçkiden uzak durulmasını, meyhaneye girilmemesini ve fisk u fesattan uzak durulmasını salık verir. Bunlardan uzak durulunca sıkıntı ve eziyet çekilmeyecektir:

İtme **EMİNÂ** bunda şek
Top top öter dertli yürek (b. 78)

Gel çek ayağı meyüñden
Ref eyle postı peyüñden (b. 79)

Meyhāneye girmeyigör
Fısk u fesād itmeyigör (b. 80)

3. Metin

[82b]

Zelzele-nāme Berā-yı İnhidām-ı Ebniye-i Şehr-i Edirne Hafızanallāh minhā

müstef ilün müstef ilün

1. Diñle sözüm ey bî-ḥaber
Fenn-i fenādan kıl ḥazer
2. Ḥaḳ söze eyle bezl-i gūş
İt bāde-i ḥamrāyı nūş
3. Peymāne-i bezm-i elest
İtsin seni meskūr u mest
4. Ol gūşe-i vaḥdet-nişin
Fehm itmesün kimse işin
5. Kendüñi aḥz it ez-fenā
Dīvāne ol mecnun-edā
6. İbrahīm Edhem-veş kaçın
Sīm ü zerün ḥāke saçın
7. Dā ’im çevür yüz durma hiç
Sem kāselerini durma iç
8. İt cāmeñi çāk ey ḥāce
Oldı havālar hep pūçe
9. İrdi zamāne āḥire
Çıkdı şenāyi’ zāhire
10. Ol tārik-i zeyn-i fenā
Hem daḥı ol pūş-ı ‘ abā

11. Hep fitne-i âhîr-zamân
Şaldı cihâna sâye-bân
12. Ref olunup şer‘ -i şerîf
Dîn-i metin oldu za‘îf
13. ‘Ayyâr-ı kâmil der-cihân
Oldı nihân-ender-nihân
14. Fısq u fesâd olup ‘ayân
Memlûdurur kevn ü mekân
15. Gel sözüme tut kulağın
Çek ez mehâlik ayağın
16. Diñle Edirne şehrini
Mücrim ‘ibâduñ kahrını
17. Mâh-ı şıyâm idüp duğul
İtdi ferağ nice fuğul
18. Rûzunda anuñ şâ’imân
Leylinde cümle kâ’imân
19. Zînet-fezâ pencer menâr
Olmuş kara yerde karar
20. Cümle ahâlî şâdimân
Her birisi şâh-ı zamân
21. Der-sûk-ı câmi‘ -i ‘atîk
Zevk u şafâ baħr-i ‘amîk
22. Şem‘ -i kanâdil şad-hezâr
Tâb-ı hidâyetle yanar
23. Bunca kepenk olup güşâd
Hep zevk u şöhetde ‘ibâd

[83a]

24. H̄oş ş̄uretle ş̄erbet-f̄ur̄uş
Dir it mey-i h̄amr̄ayı n̄uş
25. Her k̄uşe aḥb̄āb ile p̄ür
Bezm içre eyler neşr-i d̄ür
26. Bölük bölük zevḳ u şafā
Her bir ḳazādan bir şadā
27. Her s̄üy-ı z̄ulmet p̄ür-ziyā
Mānende-i ‘adn-ı H̄udā
28. Men‘ olunup ref‘ ü yasaḳ
Olmaḳda icrā-yı mezāḳ
29. Bu h̄ālet üzreyken devām
Zevḳ eyler iken h̄aş u ‘ām
30. Bir iki üç beş dir iken
Hem daḫı on beş dir iken
31. İdüp tecāvüz on beşi
Neşr itdi eşḳ nice kişi
32. Ceddü’l-‘aşır yār yārine
Herkes çekildi dārına
33. Ḳurş-ı güneş idüp ḡurūb
Faḳd (?) olunup cürm ü z̄ünüb
34. Der-h̄in-i ifṫār muftırān
Ellerde p̄ür-āb-ı revān
35. Puḫ-kāsesini n̄uş idüp
Bezm-i dili ser-h̄oş idüp
36. Herkes olup şofra-nişin
Kim fehm ider H̄aḳḳın işin

37. Yinüp yemekler cümle hep
Ğusl olunuben dest ü leb
38. Herkes hekimâne şafā
Şadr üzre İskender-edā
39. Bir def' a kaḥve virilüp
Şevḳ ü şafāya girilüp
40. Fermān idüp Ḥayy ü Ḥudā
Ditredi hep arz u semā
41. Atıldı toplar 'adlile
İrdi zemīne zelzele
42. Kıpıdı bir ağlaşla ğarı
Verdi nice 'āşık seri
43. Yıkıldı bunca yüz biñ ev
Her biri kāşāne-i nev
44. Nīçe mesācid ü menār
Oldı zemīnde secde-kār
45. Cümle meḥārīb-i türāb
Oldı ḥarāb-ender-ḥarāb
46. Ma'bedler oldılar yebāb
Bāḳī menār yoḳ hep ḥarāb
47. İrdikde "Fescud"⁶ ḥamlesi
Secdeye vardı cümlesi
48. Şeddādı nīçe yüz binā
Yıkıldı hep buldı fenā
49. Ol cāmi' -i Sulṭān Selīm
Buldı selāmet ez-rahīm

[83b]

---

⁶ فاسجد : Secde et.

50. Dört kûşesinde dört menār
Nuşret bulup ez-çār-yār
51. Virüp mü ’ezzinler ezān
Berg-i cenān olur hazān
52. Bākī mesācid-i şehir
Oldı zemīne hep qahir
53. Çağrışuben *vā-veyletā*⁷
Hem didiler *vā-ḥasretā*⁸
54. Kimi kızum dir baş açar
Kimi kızım dir yaş şaçar
55. Cānım ana dir kimisi
‘Ömrüm ata dir kimisi
56. Ol çehre-i nā-dīdeler
Esmāsı nā-şinīdeler
57. Zülfin yolup eyler figān
Hālet-fezā hūb-ı zamān
58. Hīç görmeyen rüy-ı güneş
Oldı figān ü zār-keş
59. Hep cem‘ olup pīr ü civān
Bağlandı şaf şaf kār-bān
60. Maḥlūṭ olup bāy u gedā
Mānende-i rüz-ı cezā
61. Cümle ahālī ez-buyūt
Çıkdı fezāya *lā-yemūt*
62. Bir pīre gelüp şeyḥ ü şāb
Dirler bize it fetḥ-i bāb

⁷ “Vay başıma gelenler!” anlamındaki Arapça ibare.

⁸ “Ne acı, eyvah eyvah!” anlamındaki Arapça ibare.

[84a]

63. Tевbe iden bî-ḥadd ü 'ad
Şaḥın yolan bî-'add ü ḥad
64. Kimi ider Ḥaḫḫa niyāz
Kimileri şavm ü namāz
65. Ḥārūf u aḡnāmān-veş
Oldılar āh ü zār-keş
66. Yalvaruben Allāhına
Yüzler sürüp dergāhına
67. Olup ma'āşiden berī
Hep virdiler Ḥaḫḫa seri
68. Ḥavf olunup ez-sūy-ı şeş
Cery itdi eşk Ceyḥūn-veş
69. Bağrı yanık 'aşıklara
Ḳalbi delik şādıḳlara
70. Dest-i felekden ḡam-güşā
Hem tārik-i zeyn-i fenā
71. Olmuşdur anlar der-cihān
Gözden nihān-ender-nihān
72. Bu ḳulların 'izzetine
Yüzi şuyı ḥürmetine
73. Bağışlayup Ḥayy u Ḥudā
Ref' itdi bizden şüretā
74. Bulup ahālī hep sürūr
Hīç itmedi kimse ḡurūr
75. Maḥv olunuben seyyi'āt
İtdi niçeler zebḫ-i şāt

76. Şıbyân u pîrân mevc mevc
Şehre çekildi fevc fevc

77. Hep kavuşup yâr yârine
Girdiler herkes dârına

78. İtme *EMİNÂ* bunda şek
Top top öter dertli yürek

79. Gel çek ayağı meyüнден
Ref eyle postı peyüнден

80. Meyhâneye girmeyigör
Fısk u fesâd itmeyigör

81. Ol sübha-keş der-künc-i gam
Çekmeyesin renc ü elem

Sonuç

Divan şiirinin sosyal hayata bakan yönlerini örnekleyen şiirlerden bazıları deprem, yangın, sel, salgın hastalık gibi afetleri konu alır. İnsan hayatında kalıcı ve acı izler bırakan doğal afetlere karşı duyarsız kalmayan ve şiiriyle halkın acısına tercüman olan şairlerden biri de Emîn’dir. XVIII. yüzyıl divan şairlerinden olan Derviş Muhammed Emîn hakkında elimizde çok fazla bilgi yoktur. Asıl adı Muhammed olan şair, “*Derviş Muhammed Emîn*” olarak bilinmektedir. Şiirlerinde “*Emîn*” mahlasını kullanmıştır. Bazı şiirlerde şair için “*Dervîş*” ve “*Hâce*” ünvanı da zikredilmektedir. Dîvân’dan öğrendiğimize göre şairin babasının adı İbrahim’dir. Derviş Muhammed Emîn’in mürettep bir Dîvânı bulunmaktadır. Dîvân’da 31 kaside, 15 musammat, 360 gazel, 27 rubai, 36 kıt’a, 28 matla, 28 müfred, 5 muamma, 8 lugaz ve 6 küçük mesnevi olmak üzere toplam 544 şiir bulunmaktadır.

Derviş Muhammed Emîn’in küçük mesnevilerinden biri zelzelenâmedir. 81 beyitlik bu mesnevîde şair, 1752 yılının Ramazan ayında, Edirne’de meydana gelen büyük depremi tasvir etmektedir. Zelzelenâmede Emîn, öncelikle okuyucuya nasihatlerini sıralar ve ardından bir Ramazan akşamı Edirne halkının durumunu tasvir eder ve depremin niçin yaşandığını anlatır. Buna göre deprem, Edirne halkının mücrimliği, fisk, sefahat ve fesadı nedeniyle meydana gelmiştir. Şair daha sonra depremin başlaması, deprem anı ve depremde yaşananları anlatır. Deprem felaketini yaşayan Edirne halkı pişman olur ve tövbe için bir şeyhe giderler. Halkın samimi tövbeleri kabul edilir ve deprem sona erer. Edirneliler de rahat bir şekilde evlerine dönerler. Bu çalışma vesilesiyle daha önce bilinmeyen bir divan tanıtılmış ve zelzele şiirlerine küçük de olsa bir katkı sağlanmıştır.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, Abdulkerim. (1997), *Kültürümüzden Esintiler*, Dağıtım Akademi Kitapevi, İzmir
- Bahar Özkan, Bahanur. (2011), *Kilis Şairleri*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Cengiz, Hasan Ali. (2020), *1752 Edirne depremi (Zelzel-i Azîme)*, Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Çabuk, Vâhid. (1973), “XVII. Yüzyılda İstanbul Yangınları ve Kâtipzâde’nin 1070 (1660) Yangını Hakkında Manzum Bir Tarihi”, *Türk Kültürü Dergisi*, C 125, s. 286-290.
- Çetinkaya, Ülkü. (2009), “Divan Şiirinde Sosyal Hayattan Yansımalar: Necatî ve Hayretî’nin Arpa Kıtılığını Anlatan İki Manzumesi”, *Türkbilgi Dergisi*, C 17, s. 47-55.
- Dayanç, Muharrem. (2007), “Balıkesir ile Türkistan’da Deprem ve Tefik Fikret’e Sitem”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C 8, S 2, s. 123-140.
- Gürgendereli, Müberra. (2021), “Şairlerin Gözünden Tarihte Edirne Kışları ve Nehir Taşkınları”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, C 5, S 4, s. 1732-1750.
- Kaplan, Yunus. (2021), “Beytlere Akseden Ateş: Safvet’in Tophane ve Galata Yangınâmeleri”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature Dergisi*, C 7, S 1, s. 94-119.
- Kardaş, Sedat. (2019), “Divan Şiirinde Kıtılıkla İlgili Manzumeler”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S 22, s. 489-524.
- Kaya, Doğan. (2006), “Sivaslı Âşıkların Marmara Depremi İle İlgili Destanları”, *I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, C. I, s. 704-719.
- Kazancıgil, Ratip. (1999), *Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi (1300-1994)*, Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul.
- Kılıç, Filiz. (2020), “Kara Ölüm ve Divan Şairi”, *Turkish Studies*, C 15, S 4, s. 647-665.
- Kılıç, Orhan (2002), “Osmanlı Devleti’nde Meydana Gelen Kıtılıklar”, *Türkler*, C 10, s. 718-730.
- Öztürk, Murat. (2020), “Divan Şiirinde Veba”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı*, s. 125-154.
- Sakaoğlu, Necdet. (1994), “Yangınlar, Osmanlı Dönemi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C 7, s. 427-438.

- Tavukçu, Orhan Kemâl. (2020), ““Vebâ N’olur Kazâ-yı Âsmandur” Veba Salgınlarının Edebî Metinlerdeki İzleri”, *Prof. Dr. Avni GÖZÜTOK - Armağan Kitap- Atatürk Üniversitesi Yayınları*, s. 79-123.
- Ürekli, Fatma. (2010), “Osmanlı Döneminde İstanbul’da Meydana Gelen Âfetlere İlişkin Literatür”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C 8, S 16, s. 101-130.
- Yakar, Halil İbrahim. (2018), *Gelibolulu Sun’î Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>., Erişim tarihi, 22.03.2020.
- Yoldaş, Kazım. (2013), “Doğal Afetlerin Klasik Türk Şiirine Yansımalarına Bir Örnek: Sâbir Pârsâ Divanı’nda Depremle İlgili Dört Tarih Manzumesi”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C 5, S 10, s. 259-265.

Ek: Zelzelenâmenin Tıpkıbasımı:

